

M. ROSA BRUNET I ANGLADA (1928). MIG SEGLE LIDERANT EL MESTRATGE DEL CANT DE L'ÀNGEL DE CALELLA.

ANNA MARIA ANGLADA I MAS

Musicòloga

Preludi

Maria Rosa Brunet i Anglada, nascuda a Calella el 10 de maig de 1928. Fons fotogràfic de la Maria Rosa Brunet.

La Maria Rosa Brunet ha estat cinquanta anys al capdavant del mestratge del *Cant de l'Àngel* de Calella. És un fet social i musical rellevant que mereix un reconeixement públic. La seva capacitat per encapçalar la funció de mestre d'aquest fet musical, de manera desinteressada i sense interrupció durant mig segle de la vida de la història de la ciutat de Calella, l'honora. Com a dona, s'ha situat en un punt icònic que mereix -com a mínim- aquest article dedicat a la seva tasca, i en un futur caldrà -a més a més- situar aquest acte cultural, tradicional i musical en mans d'unes pàgines molt més àmplies i específiques, que tractin l'esdeveniment tal i com la seva singularitat es mereix: mitjançant la recerca, l'estudi i la divulgació musicològica. En aquesta investigació ja hi estem compromesos fa temps, però serveixin aquestes ratlles per a començar a caminar vers un reconeixement públic de la seva tasca i alimentar la historiografia musicològica local.

La Maria Rosa, veu i voluntariat

La Maria Rosa Brunet és una dona molt coneguda i estimada a Calella. La seva passió, la música i més concretament el cant, l'ha conduït a formar part de molts projectes musicals a la ciutat que la va veure néixer, demostrant la seva activitat participativa i de compromís vers els calellencs. Aquest fet l'ha convertit en una icona de referència degut a la seva popularitat.

Va néixer a la ciutat de Calella en temps difícils, el dia 10 de maig del 1928, i això suposà fer front al dur període de la guerra civil quan només tenia vuit anys. Fou la petita de la colla de set germans, fet que la va portar a quedar-se a la casa dels seus pares per cuidar la seva mare, ja gran, quan es van casar amb en Daniel Rangil i van formar una família, de la qual nasqueren els seus quatre fills: la Maria Àngels, en Dani, en Josep Ramon i en Jordi. La seva

situació familiar no va ser un obstacle per a continuar practicant l'art del cant en solitari i en el col·lectiu. La tasca de filla, esposa i mare, van acompanyar sempre el seu generós voluntariat, demostrant la seva col·laboració desinteressada mitjançant el cant com a estandard.

La seva intensa vida social li permeté prendre part en les diferents disciplines artístiques associades a la música, mantenint sempre una gran il·lusió per a ser artista i fou per això que debutà a l'espai escènic teatral com a cantant solista. Amb tant sols setze anys pujava a dalt de l'escenari a cantar acompanyada per una orquestra local. Entre altres activitats relacionades amb l'art musical, també va participar en el camp de la dansa amb l'esbart dansaire local. Però el més destacat fou que la Maria Rosa va posar veu a les festes assenyalades de la ciutat i en aquells llocs on hi residien els col·lectius més vulnerables.

L'afició al cant fou una pràctica familiar molt viva a casa dels germans Brunet i, per això, la majoria de vegades cantaven junts. Feien un grup de quatre veus ben equilibrades amb la seva germana Paquita, el seu germà Domènec i el seu marit, en Daniel, que feia l'acompanyament del baix. Sempre estaven apunt per a entonar les seves veus, sobretot en aquelles celebracions que formaven part de l'espai festiu del cicle de l'any. Aquest vincle amb el cant va portar a la Maria Rosa i la seva família a participar activament a les festes de la Setmana Santa de Calella, on cantaven la *Passió* des dels balcons d'algunes cases per on desfilava el pas de la processó. La seva generositat i dedicació al lluïment de les festes populars va esdevenir una acció molt apreciada pels calellencs, fet que era recollit per la premsa local:

“Cant de la Passió. El mal tiempo de la noche del viernes de Dolores, impidió la salida de los orfeonistas para cantar la típica “Passió”, preparada a tal efecto. No quedó sin embargo Calella huérfana del todo de dicho canto: un grup de elementos integrantes de la familia Brunet o allegados a la misma, ofrecieron a la Ciudad y a alguna de sus instituciones el típico y emocionante acto , en algunas noches cuaresmales y, especialmente el Jueves Santo, a la salida de la Hora Santa de medianoche”¹

En arribar els dies de Nadal, els Brunet feien un recorregut per aquelles cases que havien muntat el pessebre i els demanaven que hi anessin a cantar algunes nades. També era cita habitual anar a l'Hospital de Calella² i allà es disposaven a cantar per amenitzar les festes als avis que hi residien. També ho feien, de la mateixa manera, en altres residències, com a l'Obra de Maria, que amb delit esperaven escoltar-los cantar i així poder emocionar-se tots junts al so de les melodies nadalenques.

En l'àmbit de l'associacionisme va destacar per la pràctica del cant col·lectiu. En primer lloc com a directora de corals mixtes i més endavant participant en algunes agrupacions corals de diverses estètiques. Com a cantant i fundadora del Cor de Cambra *Ars Nova*, i també com a solista a la *Coral Polifònica* de Calella, la Maria Rosa va estar present en aquestes dues entitats calellenques, on la seva experiència comunitària viscuda al costat dels seus

¹ Estela, 20/4/1963. p. 2.

² Es tracta del servei de geriatria que l'Hospital de Calella ofería els anys en què fem referència.

conciutadans, amb els qui compartiren viatges i llargues hores d'assaig, va servir per a un enriquiment de creixement personal que encara conserva molt vivament a la seva memòria.

Per a referir-nos a la interpretació instrumental que ella ha desenvolupat amb els anys, hem d'associar a la Maria Rosa dins la parcel·la pianística i com a organista de l'església. El seu vincle amb l'art musical, en les seves múltiples facetes, l'ha conduït a exercir amb convicció i empatia una tasca essencial i necessària per al desenvolupament d'un acte molt arrelat que configura l'aparell cultural de la ciutat: el *Cant de l'Àngel*.

El Cant de l'Àngel

Si hi ha un esdeveniment molt esperat cada any per Pasqua i que crea una gran expectació mediàtica a la ciutat de Calella és: el Cant de l'Àngel. En acostar-se les dates de Setmana Santa, els calellencs ja frisen per saber qui serà el nen o la nena que cantarà el Regina Caeli³ que anuncia la resurrecció de Jesucrist. Aquest acte, emblemàtic i molt arrelat, esdevé un punt neuràlgic de l'activitat tradicional a la ciutat durant les festes de la Setmana Santa.

Durant aquest mig segle que la Maria Rosa ha gestionat el lideratge del *Cant de l'Àngel*, el resultat de la seva presència pública ha estat recollida pels medis de comunicació locals que n'han fet menció a través de la premsa. Anys enrere la notícia es materialitzava mitjançant unes petites cròniques escrites que narraven els fets, i avui dia ja és molt freqüent trobar a la xarxa els vídeos de l'acte. L'ús de la tecnologia audiovisual en els actes públics ens permet veure en diferit com es desenvolupava, obtenint una quantitat de dades més precises de com va transcórrer l'esdeveniment.

A tall d'exemple, una crònica de l'any 1975 dels actes de Setmana Santa descrivia el Cant de l'Àngel i la participació activa de la Maria Rosa en aquests fets:

“L'ample nau de l'Església es veié repleta d'assistents, a través d'una funció religiosa que suposem fou de l'agradat de tothom i que finalitzà amb el Cant de l'Àngel, que novament encarnà el nen Josep-Ramon Rangil i Brunet, que ja vé de família de bons cantants. (Per cert que ens oblidem de dir que causà una agradable sensació, en el transcurs de la Processó del Divendres Sant, també força concorreguda, el «Cant de la Passió», executat per tres dels germans Brunet i el pare Rangil, des d'un balcó del carrer Jubara.)”⁴

El fet musical de la representació del *Cant de l'Àngel* situa a Calella dins una triada de localitats que mantenen viva aquesta tradició, però essent l'única població de la comarca del maresme en la que es produeix. El nom més antic documentat fins ara el trobem a l'any 1894, “Aquest any feu d'àngel lo nen Bonaventura Nicolau i Turró”⁵. Juntament amb Blanes i Olot, Calella manté aquest fet cultural com a resultat de la pervivència d'un costum. El cas de

³ *Regina caeli*, que significa “Reina del Cel” és una antifona mariana. Aquest cant s'inclou a l'ofici de Pasqua i representa l'anunci de l'àngel a la Mare de Déu explicant-li que Crist ha ressuscitat.

⁴ L.C. “Perfil de Semana Santa”. *Estela*, 5/4/1975. p 1.

⁵ *La Costa de Llevant*, 1/4/1894. p 109.

Calella, que aquí exposem, és un acte que està forjat en un espai de religiositat popular que travessa els murs de l'església per fer-se visible a l'espai profà.

Uns mesos abans de la data esperada, la Maria Rosa ja començava a ensenyar al nen/a que faria d'àngel. L'objectiu era preparar-lo amb temps suficient per a memoritzar la lletra i la melodia del cant i afinar-se bé amb l'orgue. El *Regina Caeli* es canta en llatí i cada població exerceix la seva pròpia versió. En el cas de Calella, la Maria Rosa ha utilitzat sempre una versió musical de la qual es desconeix l'autoria.

El *Cant de l'Àngel* és fruit de la permanència d'una tradició que arriba als nostres dies amb les transformacions lògiques del pas del temps. La transmissió oral situa el *Cant de l'Àngel* dins la processó de l'encontre que tenia lloc a la Plaça de l'Ajuntament, avui Plaça de la Constitució. Allà s'hi trobava la Marededéu, situada al damunt d'un baiard processional, vestida amb un vel negre en senyal de dol per la mort del seu fill. En el transcurs que l'àngel li feia saber la resurrecció de Jesucrist, mitjançant el cant de l'antífona *Regina caeli*, a la Verge li queia el mantell negre. Aquest moment era de màxima emoció i admiració entre els assistents per l'espectacularitat que suposava el canvi de vestuari, on la túnica de color negre significativa de dol passava a convertir-se en una de color blanc o blau-cel. Els assistents quedaven enlluernats per la impressió que provocava el canvi cromàtic. Els testimonis orals situen aquesta processó, a mitjans del segle XX a la ciutat, com un fet de gran transcendència social.

En altres poblacions properes, com el cas d'Arenys de Mar al segle XVII, trobem documentada la mateixa escena emmarcada en el fet processional.

“Matí de Pasqua de Resurrecció es fa una altra processó. Surt per la porta major de l'església i va a la riera fins la cantonada del Rial i per l'altra part de la riera torna fins a l'església. Allà es deté i un nen canta la Antífona Regina Caeli en el mateix instant en què els Administradors de la Confraria del Roser arriben a trobar aquesta processó a la mateixa Riera havent sortit per la porta lateral de l'església i portant en un tabernacle la imatge de Maria”⁶

Per entendre el fet cultural d'aquesta escenificació ens hem de remetre a la transformació social que han patit els costums i la pràctica religiosa. Com a tradició, ens remuntem a la pràctica processional que s'organitzava des de les confraries per a fer visibles les devocions. El *Cant de l'Àngel* forma part de les festes del cicle de l'any, on es magnificava la pasqua com a eix central de la festa religiosa, convertint-la en un esdeveniment puntal del ritual cristià. L'escenificació d'aquest passatge evangèlic tenia un objectiu didàctic i era un recurs que l'església utilitzava per ensenyar a la població els fets de les sagrades escriptures mitjançant la dramatització d'algunes escenes. L'objectiu era commoure al feligrès en escenes que estaven relacionades amb la figura de Jesucrist com a divinitat, en aquest cas, referint-se a la seva resurrecció.

⁶ AHFF. Col·lecció de Mossèn Patllari Rodà, I-a, p. 47.

La figura de l'àngel està representada per un nen o una nena vestit amb una túnica llarga i que subjecta una gran palma. La indumentària ha variat amb el pas dels anys, així podem esmentar com, a principis del segle vint, als nens se'ls disfressava amb una perruca de cabells rinxolats i a la túnica se'ls afegia unes ales. A l'actualitat la família del cantor s'encarrega de la confecció de la túnica, veient-se diferents tipologies, sempre feta a mida i a gust personalitzat. En quant a la palma, al ser de grans dimensions, s'encarrega en un lloc especialitzat que les fan a gust del consumidor.

Els nens que canten l'antífona no han d'haver canviat la veu per a poder entonar el *Regina caeli* en la tessitura ideal que ofereix la veu infantil aguda. La gesticulació de l'interpret, junt amb l'acompanyament de la gran palma fan de l'acte tot un espectacle que conté els mateixos atributs representatius que es van mantenint al llarg de les generacions. És per això, que el ritus consisteix en repetir cada any les mateixes tasques de configuració de l'acte i les mateixes expectatives del públic que ho espera amb delit.

El Cant de l'Àngel dins l'ofici solemne de Pasqua de l'any 2015. La Maria Rosa acompanya el cant amb l'orgue. Fons fotogràfic de la Maria Rosa Brunet.

L'esdeveniment musical, com a acte de religiositat popular manté diferents espais d'actuació. El diumenge de Pasqua, al matí, es representa dins l'ofici solemne a l'interior de l'església. La Maria Rosa asseguda a l'orgue acompanyava a l'àngel en el seu cant. Un cop

finida la sessió litúrgica es reinterpretava de nou en un espai profà, de caire institucional, preparat per l'ocasió. El lloc determinat és la Plaça de l'Ajuntament. Fins fa ben poc encara es cantava des del balcó consistorial, però ara es prepara un entarimat al centre de la plaça, amb la corresponent sonorització per a l'intendent i l'organista.

És habitual que abans d'iniciar l'acte hi hagi una presentació a càrrec de l'alcalde/essa com a representant institucional de la casa de la vila. En una de les presentacions, l'any 2010, Josep Maria Juhé, alcalde de Calella descrivia l'esdeveniment amb les paraules "aquest acte tan entranyable que és el *Cant de l'Àngel*"⁷, al mateix temps que donava les gràcies a la Maria Rosa per la seva tasca al capdavant de la preparació de l'àngel. En una altra ocasió, Montserrat Candini, alcaldessa de Calella, l'any 2012 va manifestar que "mantenim aquest cant com una joia molt preuada"⁸. Aquestes paraules són la mostra evidents que des de la institució local més propera al ciutadà, l'ajuntament, també hi ha un suport a la celebració d'aquesta tradició cristiana que s'ha traslladat, també, a l'espai urbà. L'actuació en un espai profà deixa enrere la solemnitat religiosa per esdevenir un fet popular compartit per la societat calellenca, sigui creient o no.

El mestratge musical

El nen Dani Rangil i Brunet a finals dels anys '60 quan va fer d'àngel, acompanyat del seu germà Josep Ramon i la seva cosina Carmina. Al fons la Mare de Déu processional damunt un baiard. Fons fotogràfic de la Maria Rosa Brunet.

La tasca de la Maria Rosa com a mestre del *Cant de l'Àngel* la començà a desenvolupar a partir de l'any 1966. Aquesta és la faceta que volem destacar: el paper que com a mestre de cant va dur a terme, per tal de conservar i formar part d'una tradició local que està vinculada a la música i al calendari litúrgic, principal vertebrador de les festes.

La Maria Rosa va començar a preparar i ensenyar a cantar el *Regina Caeli* quan va fer d'àngel el seu fill Dani Rangil, convertint-se en el primer nen que ella preparava per a aquest ritual. Aquesta tasca l'emprengué aquell any 1966 i fins el 2015. Durant mig segle de la seva vida, amb una gran persistència i il·lusió ha desenvolupat aquesta tasca de manera altruista. Les seves paraules: "Ho vaig voler fer perquè no es perdés aquesta tradició" ho corroboren.

L'any passat algunes mares dels nens que havien estat els àngels dels últims anys li van retre un petit homenatge. En aquell acte les famílies van manifestar que "Hi va haver un moment difícil en la

⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=3QVERn298a4>

⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=pKrbKfKtv5U>

continuïtat d'aquest acte i gràcies a la insistència i perseverança de la Maria Rosa aquesta celebració ha perdurat fins avui”.

El mestratge musical que ha realitzat durant aquest temps, i també com organista de manera desinteressada, va conduir a la Maria Rosa a liderar aquesta tasca fins arribar a la joirosa xifra de cinquanta anys. Aquest fet l'honora, i al mateix temps, la posiciona en un lloc sovint encapçalat pel gènere masculí, trencant mètles. Com a dona, és la primera i l'única que ha gestionat i liderat el mestratge del *Cant de l'Àngel* en un espai dominat sempre pels “homes organistes” que s'han encarregat de la música religiosa en el decurs dels anys de la història on el clergat ha tingut un pes específic.

La perspectiva de gènere en el camp musicològic

Des d'un punt de vist musicològic, el fet de la representació del *Cant de l'Àngel* esdevé una opció d'estudi prou àmplia. Abasta els antecedents històrics musicològics que precedeixen aquesta posada en escena i arriba als detalls de l'actual *performance*, l'espai i els rols dels actors.

Dins l'espai religiós l'esdeveniment se situa dins l'escena litúrgica. En aquest marc, els antecedents de la figura d'organista situen la figura de l'home clergue, com a exponent referencial d'aquesta activitat. Al llarg de la nostra història, l'administració de les parròquies i els càrrecs que hi són vinculats han estat majoritàriament en mans d'homes. El cas del mestratge musical no és diferent, ja que està associat a la figura de l'organista de la parròquia.

Els organistes vinculats a l'església de Calella han estat sempre clergues, i per tant, gènere masculí. Per citar alguns exemples, donat que l'ofici d'organista s'hi remunta des del segle XVII, a l'any 1645 tenim a Miquel Rabassa, l'any 1781 a Isidre Forés com ajudant d'organista, a Fèlix Llorens Sunyer el 1887 i a Rossend Fortunet de Figueres a principis del segle XX. Aquests organistes cobraven per exercir la seva tasca, ja que estaven adscrits a un benefici que estava vinculat a l'orgue, una pràctica que es realitzava sota els paràmetres de les disposicions eclesiàstiques.

La posada en marxa de l'ensenyament musical acadèmic amb l'aparició dels conservatoris a al segle XIX, dominats també pel gènere masculí, van incloure de mica en mica la dona com a estudiant d'interpretació de piano. Aquest instrument es convertí en un puntal de les activitats de la música de cambra, amb gran acceptació a les llars de la burgesia catalana, a partir de l'oportunitat d'aprenentatge que s'oferia des de les institucions oficials. Aquesta pràctica permeté la inclusió de les dones en aquest món musical, anys més endavant, com a part final d'una etapa de consolidació d'aquest procés interpretatiu i de gestió d'entitats musicals que es produeix ben entrat el segle XX.

En una anàlisi comparativa és obvi situar l'espai, on es desenvolupa el fet, com a mediador d'aquesta perspectiva i concloure que l'espai *església/religiós/tancat* tindria una interpretació musical masculina hegemònica i que l'espai *públic/profà/obert* es remet a una interpretació normalitzada del gènere femení. En aquest camp d'anàlisi comprovem que el marc espacial

religió ha sofert els últims anys, un canvi en el grau de rellevància per l'augment de la presència de la dona a l'activitat musical religiosa, i que el lloc abans determinat pels organistes ha derivat en un espai on la presència femenina ha adquirit protagonisme per l'abans esmentat apogeu del fenomen acadèmic.

Notem doncs, que el procés lògic de la tradició, que és capaç d'adaptar-se a les noves necessitats dels nous temps, rebutjant la rigidesa de pràctiques anacròniques, han situat a una dona al capdavant d'aquest mestratge musical.

És per això que, liderar el mestratge del *Cant de l'Àngel*, com una proposta íntimament vinculada a l'ensenyament musical a mitjans del segle XX, és un fet digne que cal exposar. A aquesta vàlua, mereix esment afegir-hi el fet que es produeixi al llarg de cinquanta anys sense interrupció, com un esdeveniment destacable i que cal considerar interessant per la seva condició de dona.

Amb el pas dels anys, des del 1966, han sigut molts els nens i les nenes que s'han ofert a fer aquesta representació. De fet, i ja que en aquestes ratlles comentem la condició de gènere, cal esmentar que de nenes que hagin fet d'àngel han estat poques, i només els últims anys. La Maria Rosa manifesta, dolguda, que ella mateixa no va poder mai fer d'àngel i confessa que li hauria fet molta il·lusió. En aquest sentit doncs, la necessitat d'ara i la discriminació de gènere abans, que era latent en la nostra societat, s'ha anat reconduint fins a normalitzar-se.

Coda

El lideratge, durant cinquanta anys sense interrupció, d'aquesta tradició té mèrit. Però encara en té més pensar que aquesta tasca s'havia desenvolupat anteriorment sempre a càrrec del gènere masculí. Durant tots aquests anys dedicats de manera voluntària a la preparació d'aquest acte públic, ella ha fet un servei a la comunitat religiosa, a la població, a l'art musical i conseqüentment ha entrat a formar part de la història de la ciutat de Calella i la seva tradició, la seva gent i de la vida dels àngels cantors junt amb les seves famílies.

El fenomen musicològic del que participa la Maria Rosa la fa digne d'admiració per la seva generositat i per la producció musical voluntària de la que ha estat protagonista a l'ombra, mitjançant el seu esforç i persistència. La seva actitud positiva i constant ha estat una part del seu èxit, l'altra part ha estat la seva capacitat per fer-ho possible.

Per causes d'edat i salut, enguany la Maria Rosa Brunet ha cedit la seva tasca a una altra persona. El relleu generacional s'ha complert, també, en mans d'una altra dona. La tradició continua dempeus i, també, té nom de dona.